

Дата: 22.12.2022

Урок № 25-26

Тема: Іван Багряний «Тигролови». Жанрові особливості (динаміка сюжету, неоромантичність та ін.). Вольовий характер Григорія Многогрішного. Родина Сірків, майор Медвин «Під чужим небом». Еміграційна література

Мета (формування компетентності): предметні: опрацювання змісту роману; навички літературознавчого аналізу, характеристики образів-персонажів; розвиток усного мовлення; **ключові:** зображення високих морально-естетичних рис простої людини; уміння тлумачити назву роману; його жанру; навички пізнавальної діяльності та критичного мислення; **комунікативну:** навички спілкування в колективі та толерантне ставлення до почуттів і думок інших; навички роботи в групі; уміння сприймати чужу точку зору; **міжпредметну:** поглиблення знань з історії України про події, які відбувалися під час репресії 1920-1930 рр., вплив епохи радянської тоталітарної системи на долі українців; **громадянську:** патріотичні почуття; повагу до Батьківщини; гордість за її талановитих та безстрашних людей; **загальнолюдську:** виховання доброти, чесності, справедливості, мужності, героїзму, поваги до традиції та обрядів українців, справжньої дружби та взаємодопомоги.

Матеріали до уроку:

З настанням української державності ми якось краще почали усвідомлювати, що «нашого цвіту — по всьому світу». Тепер добре знаємо, що українці живуть у всіх частинах планети. Нелегка доля змушувала їх у різні часи покидати різну землю і шукати щастя в далеких краях.

«Тигролови» — один з тих нечисленних художніх творів, який дарує нам образне бачення «трудів і днів» українських переселенців, що утворили на Далекому Сході величезних за розмірами край під назвою Зелений Клин.

«Тигролови» відкривають нам прекрасно зображену природу далекого Уссурійського краю з її величезними горами, незайманими пралісами, бурхливими гірськими ріками, багатим розмаїтим тваринним світом. Персонажі роману вражають своїм вільнодумством, сміливістю, фізичною витривалістю та просто людською привабливістю. Їх мужні характери гармоніюють із суворою та дикою природою. Завдяки саме цим якостям «Тигролови» свого часу набули великої популярності серед зарубіжних читачів. Твір перекладений багатьма мовами, а його неодноразові видання

досягли трьохмільйонного тиражу. Читачі купували цей роман для себе і як святковий подарунок своїм близьким та знайомим.

Робота над романом «Тигролови»

Паспорт твору

Рід: епос.

Жанр: пригодницький роман.

Тема: боротьба за виживання в умовах тоталітарного режиму; життя українських переселенців на Далекому Сході.

Ідея: утвердження людяності та сміливості, перемоги добра над злом.

Проблематика: проблема протистояння особистості тоталітарній системі; добра і зла; злочину і кари; морального вибору; волі до життя; людини і природи; життя і смерті; роль українських звичаїв і обрядів у родині.

Персонажі: Григорій Многогрішний (молодий український інженер-авіатор — правнук гетьман Дем'яна Многогрішного), родина Сірків (батько Денис Сірко, мати Сірчиха, син Грицько, дочка Наталка), майор НКВС Медвин (головний ворог Григорія), сім'я Морозів, мисливець-тунгуз Петро Дядоров, його дружина Фійона (коханка майора Медвина); собаки Заливай, Нерпа, Рушай.

Особливості композиції і сюжету: роман складається з двох частин і шести розділів (всього у творі 12 розділів); сюжетні лінії розгортаються паралельно, протиставляються і зіставляються (Григорію Многогрішному протистоїть майор НКВС Медвин).

Частина I: розділи «Дракон», «Світ на колесах», «Навзводи із смертю», «Родина тигроловів», «П'ятнування», «В пралісах Сіхоте-Аліня».

Частина II: розділ «Memento тогі», «Осінь у тайзі», «Зима», «Рейд на Хабаровськ», «На кішку», «Навзводи зі щастям».

Експозиція: опис ешелону — «Дракона»: *«Вирячивши вогненні очі, дихаючи полум'ям і димом, потрясаючи ревом пустелі і нетра і вогненным хвостом замітаючи сліди, летів дракон».*

Цей потяг був дійсно схожий на міфічне чудовисько: шістдесят коробок-вагонів-шістдесят суглобів. Суглоби-вагони — то домовина для тисяч людей. Це ешелон смерті, який летить у небуття. Аж ось зривається українська пісня.

Вона починається з одного голосу, її підхоплюють інші, і ось вона шириться і летить вільним птахом над страшними вагонами.

Зав'язка: утеча Григорія Многогрішного з потяга смертників: *«Всіх лежачих перераховували. Нема лише одного. А виявлений «секрет» був такий: у вагоні, у тім, середнім, тридцять другім, знайдено сліди диверсії — чотири дошки були двічі перерізані ножем упоперек. Тільки арештант, тільки той, хто має надлюдське терпіння і надзвичайну волю і любов до життя, може проробити таку роботу».*

Розвиток дії: Григорій, блукаючи по тайзі, рятує Наталку від ведмедиці; життя Григорія з родиною Сірків; мисливські пригоди, поїздка до Хабаровська, полювання на тигра.

Кульмінація: Многогрішний убиває майора Медвина: *«Медвин кинувся упоперек, до лісу. Григорій дивився йому услід, слухав, як у грудях стукає серце, напоєне помстою. Григорій пересмикнув закривку і стрельнув. Постать підкинула руки, майнула ними в повітрі й покотилася з урвища...»*

Розв'язка: Григорій і Наталку переходить Маньчжурський кордон: *«А «Диверсанти» були сміливі і досвідчені, одчайдушні — вони насмілились перейти кордон там, де того найменше сподівались».*

Епілог: собака Заливай повертається до Сірків зі звісткою від Наталки і Григорія, а потім утікає в пошуках Наталки: *«Пес шарпнувся, потоптався на місті, водячи очима то на одного, то на другого. А тоді враз тихесенько гавкнув... Та й враз, розпачливо скімнувши, зірвався з місця і погнав скільки духу. Щез...»*

Позасюжетні елементи: портрети; екзотичні пейзажі тайги; історичні екскурси; інтер'єри.

Топографічні назви твору: Тібет, Байкал, Урал, Сибір, Забайкалля, Далекий Схід, Зелений Клин, Маньчжурія, Китай, Аляска, Україна, Колима, Сіхоте-Алінь, Київ, Одеса, Голуба Падь, Японія, Владивосток, Хабаровськ, річка Амур, річка Мухеня.

Образ Григорія Многогрішного, майора Медвина та родини Сірків.

Образ головного героя Григорія Многогрішного

В основу «Тигроловів» покладено події, що сталися під час відбування автором заслання на Далекому Сході. Його герой Григорій Многогрішний увібрав у себе чимало рис характеру самого автора: він не скорився, не

змирився з нав'язаним йому статусом в'язня жахливої системи й залишився Людиною.

«Тигролови» — це романтичний твір, з елементами пригодницького жанру. Сюжет захоплюючий і динамічний, читач постійно перебуває в емоційному напруженні. І все ж «Тигролови» виходять за межі звичайної «масової» літератури, насамперед, ідейним спрямуванням. У творі Багряного всепоглинаюча ідея перемоги добра над злом втілюється через художні образи, ліричні відступи та символіку.

Стрімкий потяг — експрес, що мчить на Далекий Схід, як мчить і саме життя. У ньому розважаються й милуються краєвидами представники влади і терзаються роздумами про своє майбутнє звичайні люди, яких перетворено на зеків, безправних політв'язнів. Серед останніх і Григорій Многогрішний. Він тікає з поїзда, як із жорстокої, занедбаної Богом та людьми реальності, потрапляє на розкішний острівець у тайзі, що зветься Зеленим Клином, який здається Григорієві мрією-казкою. Тут живуть українці, колишні втікачі й вигнанці, які були колись розкуркулені радянською владою. Тут вони створили свій український світ, наповнений моральною чистотою і гармонією.

Ми ще не бачимо Григорія Многогрішного, але вже відчуваємо його людську неординарність. Уявлення про зовнішність Григорія складається поступово. Спочатку бачимо в заграбованому вікні вагона дві цятки блискучих очей, а потім — бліде обличчя. Після втечі з поїзда, під час блукань у тайзі, бачимо його у край виснаженим, обірваним, з давно неголеним обличчям. Трохи пізніше, коли Григорій відтане душею у теплій атмосфері родини Сірків, той божевільний блиск в очах зникне. Він заспокоїться, увійде у свій звичайний духовний і фізичний стан. Так, він справжній атлет, як про це зазначалось у чекістській телеграмі, коли після втечі почався його розшук. Високий, статурний. Разом із досвідченими і загартованими у мисливських походах Сірками він витримує важкі фізичні навантаження. Григорій для Сірків — людина із загадковим пройдешнім. Проте вони, вочевидь через свою тактовність, не прагнуть особливо дізнатися про його минуле.

Рівне і шанобливе ставлення Сірків до Григорія багато що говорить про останнього. Він легко прийняв їх спосіб життя, швидко опанував усі премудрості тайгового мисливства. Ні в чому не поступався значно досвідченішому у цій справі Грицькові. Був наділений рисою, що особливо цінується серед жителів тайги. Так, Григорій — людина виняткова. Його внутрішня делікатність і скромність виявляється в стосунках з Наталкою. Іван Багряний вельми детально показує нам історію кохання цих двох молодих

людей. У романі є кілька важливих епізодів, кожний з яких допомагає нам відкрити щось нове в образі героя. До таких епізодів треба віднести погоню за своїм кривдником Медвином. Незважаючи на вроджену делікатність і духовну шляхетність, Григорій не здатний пробачити своїм кривдникам. Більше того — він прагне помсти і добивається її. Григорій Многогрішний належить до людей, яких неможливо скорити. Надто багато у нього власної гідності і надто багато відповідальності за долю Вітчизни. Тільки вирвався з Наталкою за кордон, як зрозумів, що йому «стелиться шлях десь на ту далеку, для одного з них зовсім незнану, сонячну Україну. А чи в героїчну битву і смерть за тую незнану, за тую омріяну Україну».

Родина Сірків

Привабливими рисами характеру наділені й інші герої роману.

Родина Сірків живе дуже заможна: постачання пантів, хутра, м'яса та живих тигрів приносить значний прибуток. Сірки мають кілька коней, усе необхідне для полювання і ведення господарства (тільки на Голубу Падь вони щорічно завозять кілька тонн солі), мають добрий і зручний одяг, як тканий, так і зі шкір, оленячого та соболиного хутра, а перелік страв просто викликає заздрість.

Багряний показує, що такий світ можуть створити тільки люди вільні духовно і матеріально: «А люди — ті самі. І не ті самі, які й не такі. Всі такі, лише одним не такі, — поглядом, життєвим тембром, іншою якістю. Ці — сурові і загартовані. Безжалісні стрільці, веселі і безпощадні звіролови, мускулясті диктатори в цій зеленій, первісній державі, хижі і горді завойовники цієї ще не загнужданої стихії. Життя геть випекло з них сентиментальні риси і вайлувату млявість, настеливши їх, вигартувавши в безперервним змаганні за своє існування».

Григорій до зустрічі з українською родиною Сірків відчував себе зацькованим звіром. Але атмосфера в родині звіроловів, яка прийняла і порятувала Григорія, тепла, домашня, як і довколишня природа. На тлі цієї розкішної багатівкової природа розквітає кохання Григорія до доньки Сірка Наталки.

Врятований Григорій його ще не бачить, але чує «дебелий, спокійний голос. Батьківський. Такий сердечний, а гуде, як із барила, і жартома...» Потім зустрічає з полювання «вусатого дідугана, дебелого, високого, червоновидого, а волохатими грудьми» в мисливському спорядженні. Це старий Сірко. Напевне, він здогадується, хто такий Григорій, але виконує неписаний закон

тайги — допомогти потерпілому, пошанувати гостя: «Я не знаю, хто ти, але моя хата — твоя хата. Лежи ж собі. Такий закон тут. Наш закон. Навіть коли б ти був не християнська душа, а якийсь гольд чи навіть кореець, то й тоді цей закон по твоїй стороні. Будь же веселий і щасливий...». І Наталка підтверджує ці батькові слова: «Знаєш, що батько сказали? Сказали, що відколи ти в цій хаті — вони відповідають за тебе... як за сина, от. І нічого не хочу знати».

Батько родини підтримував дідівську Сіркову державу і, щоб не ламати себе, не відцуратися предківського, перебрався з родиною в тайгову глушину, «по-своєму таки віку доживати». Кмітливість і відвага стали спадковими рисами сім'ї Сірків. Батьки виростили трьох хороших дружніх дітей, привчили їх до праці.

Мати родини перше постає перед очима Григорія в національному одязі. У неї приємний голос: «Такий, як у всіх матерів там, за тисячі кілометрів звідси». Вона прийняла втікача як рідного сина, разом з дочкою виходила його, підтримувала, душею відчуваючи, що це чесна, хороша людина: «Не журися, синку. Вір у своє щастя! А воно в тебе є... У сміливих щастя завжди є...»

Мати працьовита, любляча, турботлива. У хаті в неї прибрано за старим українським звичаєм. Свою любов до рідного краю — далекої України — мати передала й дітям. Наталка й Грицько залюбки співають українських пісень, беруть участь у старовинних обрядах, додержуючись традицій предків. У серці матері — велика любов до цього суворого далекосхідного краю, де виросла, вийшла заміж, народила дітей і поховала близьких людей. Але «як напосядуть згадки про край той рідний, сонячний і тихий — далєбі, журба бере, так би й полетіла туди». Мати й батько «з природної делікатності» не розпитували Григорія ні про що, проте видно було, що дуже йому співчували. Отже, подружжя Сірків — глибоко порядні, добрі й сміливі люди, які уособлюють в собі кращі риси українського народу.

Грицько, Сірків син, став для втікача другом і братом, навчив мисливських премудростей. Так само як і батьки, мовчки і делікатно підтримував Многогрішного. Молодий Сірко — вправний мисливець і звіролов, сміливий, з великою повагою ставиться до батьків, шанує традиції й звичаї козацького роду.

Наталка Сірківна — горда лісовичка, мисливець і звіролов, хоче в усьому буди першою. Мати говорить про неї: «Їй би на коні, та на полозках, та з гвинтівкою, та з собаками... Звели їй до відьми в зуби полізти — полізе. Їй би треба хлопцем родитись...» Але разом з тим Наталка — ніжна й любляча

донька, яка шанує предківські звичаї і тонко відчуває красу природи. Та найбільше вона розкривається у своєму почутті до Григорія Многогрішного.

Неприступна й насмішкувата, вона старанно приховувала своє кохання до Григорія.

Але у вирішальний момент, коли на перешкоді до її щастя стала розлука, вона діє рішуче і швидко — так, як підказує їй серце. Знаючи, що над коханим нависла смертельна небезпека і йому треба тікати, вона готова навіть переступити батьківське слово (адже в неї «Сіркова кров»), щоб бути разом з коханим. Наталка — ніжна, вірна й віддана подруга, яка готова йти зі своїм коханим хоч на край світу.

Майор Медвин

З конкретних негативних образів розкрито образ слідчого у справі Григорія Многогрішного — майора Медвина.

Сидячи у вагоні-ресторані комфортабельного експресу, цей представник влади виглядає як саме втілення могутності і вищості. Дізнавшись про втечу Многогрішного, Медвин згадує того в'язня — «диявол в образі людини»: «Що він з ним не робив!.. Він йому виламував ребра в скаженій люті. Він йому повивертав суглоби. Він уже домагався не зізнань, ні, він добився, щоб той чорт хоч заскавчав і почав ридати та благати його, як то роблять всі. Авжеж! Дивиться виряченими очима — і тільки. Як каменяка». А на самому початку цей в'язень сказав своєму мучителеві: «Я тебе переслідуватиму все твоє життя. І всі ми, що тут пройшли. Ми тебе переслідуватимемо все життя і проведжатимемо тебе до могили — тисячі нас, замучених, закатованих...»

І дійсно, відтоді майор не міг спокійно спати, а одружившись, «боявся ночувати вдома...», особливо коли Многогрішний утік з божевільні, куди його відправили. Незабаром в'язня піймали, і майор особисто постарався, щоб йому дали великий строк. І от маєш: знову втік. І знову перед Медвином стали «очі замордованої, розчавленої, але непереможеної жертви».

Під час наступної зустрічі з Многогрішним Медвин «тіпався» зі страху... Многогрішний убиває свого колишнього слідчого іменем усіх замучених, вважаючи, що має на це моральне право.

У романі «Тигролови» Багрянний по-своєму відтворює ідеї М. Хвильового про перспективу майбутнього України.

Серед нетрів приамурської тайги, на кордоні з Китаєм, Багрянний знаходить той ідеал вільного людського співжиття та співпраці — те, що Хвильовий називав «загірною комуною».

Хутір родини Сірків оточують гори, де нащадки запорозьких козаків живуть і працюють своєю маленькою трудовою комуною, без будь-якого поневолення та примусовою чи найманої праці. Наявність таких поселень була для Багряного одним із позитивних надбань радянської влади та передумовою подальшого розвитку України. Ця маленька комуна — той ідеал, де вільна людина працює на своїй землі, що і є запорукою досягнення добробуту.

В оточенні вільних людей жахи минулого перетворюються для Григорія Многогрішного на марево, на химерний сон. Він починає відроджуватись до нового життя. А його відродження символізує відродження всієї нації.

Позитивні образи твору

Григорій Многогрішний	Молодий хлопець з України; політв'язень. Сміливий, відважний. Любить Батьківщину. Щиро кохає Наталку. Вірить у майбутнє, символізує відродження нації.
Денис Сірко	Хороший і люблячий сім'янин, батько. Кмітливий і відважний мислитель.
Сірчиха	Працьовита, любляча, турботлива мати. Дотримується старовинних традицій. Порядна та добра жінка.
Грицько Сірко	Вправний та сміливий мисливець і звіролов. З повагою ставиться до козацького роду.
Наталка Сірко	Горда та смілива лісовичка. Хочє в усьому бути перша. Ніжна любляча донька. Тонко відчуває красу природи. Вірна й кохана подруга, готова іти з коханим хоч на край світу.

Негативні образи твору

Поїзд-дракон	Уособлює тоталітарну систему. Потужні паровози-носять імена двох ідеологів: головного ідеолога та виконавця страшного антигуманного режиму — «Фелікса Дзержинського».
Майор Медвин	Втілення могутності і вищості. Жорстокий, ненависний. Боїться Миколи Гоголя («замордованих очей, розчавленої терором, але не переможної жертви»). Гоголь (Многогрішний убивав колишнього слідчого іменем всіх замучених).

Дати відповіді на поставлені запитання (письмово):

1. Як ви думаєте, у чому виявлялась любов Григорія Многогрішного до батьківщини? Наведіть переконливі аргументи.
2. Доведіть, що сім'я Сірків — не лише гарна родина, а й міцне родовідне дерево української нації.
3. Чому, на ваш погляд, Сірки, перебуваючи далеко від України, дотримувались українських народних звичаїв і обрядів?
4. Висловіть власну точку зору стосовно розуміння героями твору слова «щастя».

ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

* Скласти 12 завдань тестів за романом «Тигролови».

Фото виконаних завдань надсилати мені на електронну пошту
y.levchuk2976@gmail.com

У темі листа вкажіть ваше прізвище, номер групи та № уроку.